

**Dopis číslo 43: Z dopisu
Michaelu Tolkienovi z 6. – 8.
března 1941**

Starý Bral

Dopis číslo 43: Z dopisu Michaelu Tolkienovi z 6. – 8.
března 1941

Překlad: Starý Bral

Originál: Humphrey Carpenter; The Letters of J. R. R.
Tolkien, dopis číslo 43

Ilustrace: Tereza Černá

2021

Dopis číslo 43

Z dopisu Michaelu Tolkienovi z 6. – 8. března 1941

[Na téma svatby a vztahů mezi pohlavími.]

Zájmy muže o ženy mohou být čistě fyzické (samozřejmě skutečně být nemohou: muž by tak nesměl brát v zřetel cokoli jiného, čímž by pošramotil jak svou duši (a tělo), tak tu jejich společnou) či „přátelské“; nebo může být „milencem“ (zapojením a smícháním citů a sil mysli a těla v sourodé emoci mocně vybarvované a poháněné „sexem“). Takový svět upadl. Vyhřeznutí sexuálního instinktu je jedním z hlavních příznaků Úpadku. Svět „uvadal“ po celé věky. Různé sociální formy se mění a každá nová má svá vlastní úskalí: od časů Adamova pádu „neoblomný duch chtíče“ obcházel každou ulici a žádostivě usedal do každého příbytku. Ponecháme bokem „nemorální“ důsledky. Do nich nechcete být vtaženi. Nemáte důvod se toho zříkat. Je to pak „přátelství“? V padlém světě je „přátelství“ mezi mužem a ženou prakticky nemožné, ač by mělo být možné mezi všemi jedinci. Dábel je nesmírně vynalézavý a sex je jeho oblíbené téma. Je stejně tak úchvatný ve snaze lapit vás šlechetně romantickými či láskyplnými motivy, jako těmi nižšími až pudovými. Často dochází ke zkoušce „přátelství“: jedna či druhá strana téměř vždy selže. Jak libido vychladá, může se

skutečně časem objevit. Může vzniknout mezi svatými. Obyčejnému smrtelníkovi se přihodí výjimečně: dvě mysli, které jsou spřízněné především mentálně a duševně, mohou náhodou obývat mužské a ženské tělo a přesto toužit a dosáhnout „přátelství“ zcela nezávisle na pohlaví. Nikdo na to ale nemůže spoléhat. Téměř určitě jej (nebo ji) druhý z partnerů zklame oním „zamilováním se“. Mladík opravdu (zpravidla) nechce „přátelství“, byt' říká, že ano. Jsou spousty mladých (zpravidla). On chce lásku: nevinnou, přesto nezodpovědnou. Že lidem láska bez hříchu, ach, není! jak říká Chaucer. Je-li pak křesťanem a uvědomuje-li si existenci hříchu, chce vědět, jak s ním naložit.

V naší západní kultuře přetrvává silná romantická rytířská tradice, coby produkt křesťanství (což neznačí totéž, co křesťanská etika), a časy jsou k ní nepřátelské. Idealizuje „lásku“ – dokud to jde, může být dobrá, jelikož si žádá mnohem více než jen fyzickou rozkoš a káže ne-li čistotu, přinejmenším věrnost a též sebezapření, „úsluhu“, zdvořilost, čest a odvalu. Samozřejmě její slabinou je, že začíná jako strojená dvorská hra, samotný způsob užívání si lásky s ohledem na sebe sama bez zřetele na (a vlastně navzdory) manželství. Jejím středobodem nebyl Bůh, ale smyšlená Božstva, Láska a Paní. Stále nás svádí udělat z Paní vyobrazení severky či bohyně – původ hledejme v zastaralém „jeho božstvo“ = žena, kterou miluje – čili objektu či důvodu ctnostného vystupování. Je více než zřejmé, že se jedná o faleš a přinejlepším o předstírání.

Žena je další padlou bytostí s duší ve smrtelném nebezpečí. V kombinaci a harmonii s vírou může být velmi ušlechtilá (tak dávno tomu, kdy vyvolávala dosti té krásné oddanosti Panně Marii, jež šlechtila naši mužskou tvrdou povahu a emoce a kdy zahřívala a vybarvovala naši tvrdost, trpkost, náboženství). Jak se stále domnívám, vytváří se pak mezi těmi, kterým zbyla špetka křesťanství, tedy mezi mužem a ženou největší ideál lásky. I tak si stále myslím, že to má svá úskalí. A to není věru pravdu a také ne úplně „teocentrické“. Mladík se pak dívá (či v minulosti určitě díval) na ženy jako takové, jaké jsou, jako na posádku ztroskotané lodi, která se neřídí hvězdami. (Výsledkem pak je, že se z mladíka stává cynik.) Aby opomíjel jejich touhy, potřeby a tužby. Tak nabaluje přehnané představy o „pravé lásce“ jako oheň, jenž plápolá na povrchu, je neustále šťastný, nezáleží mu na věku, na plodnosti a vůbec na životě, a zcela opomíjí vůli a úmysl. (A pak mladí lidé hledají „lásku“, která je v jinak chladném světě vždy potěší a zahřeje, bez jakéhokoliv úsilí; a nezdolně romanticky hledají dále, byť v samotné bídě rozvodů).

Ženy na tom všem nemají moc podíl, ačkoliv mohou užívat jazyka romantické lásky, neb je tolik propleten ve všech způsobech vyjadřování. Sexuální touha dělá ženy (od přírody, kdy jsou více obětavé než nespoutané) velmi sympatické a vnímavé, případně si tak samy takové přejí být (či tak alespoň působit), a jsou ochotny přijmout veškeré záliby muže, o něhož mají zájem, počínaje vztahy,

náboženstvím konče. Přitom nutně nemusejí klamat: čirý instinkt: služebník, partnerský instinkt, velkoryse zahříván touhou a mladostí krve. Tento impuls jim fakticky pomáhá často docílit pozoruhodného pochopení a porozumění, a to i o tématech, které jsou jim běžně na hony vzdálené: jejich darem je vnímavost, drážděná, oplodněná (jakkoli jinak než fyzicky) mužem. Což ví každý učitel. Jak rychle dokáže inteligentní žena pochopit a uchopit myšlenku muže, vidět podstatu – a jak (s čestnými výjimkami) nepokračovat dále, jakmile jej přestanou držet za ruku, nebo jakmile ztratí o něj osobní zájem. Ale to je jejich přístup k lásce. Zatímco dívka ještě neví, co prožívá (a zatímco romantický mladík, existuje-li takový, stále povzdechuje), může se žena „zamilovat“. Což pro ni, nedotčenou prostou dívku, značí, že se chce stát matkou dětí mladíka, byť tato touha ještě nevyplula na povrch a ani nebyla vyslovena. A pak se dějí věci: ty mohou být velmi bolestivé a neblahé, nevyvíjí-li se dobře. Zvláště hledá-li mladík svou severku a bohyni (nepřepojí-li svůj vůz k jasnější hvězdě), a jen si užíval lichotek a sympatií, vše okořeněné vzrušením ze sexu – a to vše samozřejmě téměř nevinně a na hony od nějakého „svádění“.

V životě se můžeš setkat (tak jako v literatuře*) s ženami, které jsou přelétavé, či dokonce prostopášné – čímž

* Literatura byla (do moderních novel) převážně mužskou záležitostí a v ní je mnohé o „pravdě a nepravdě“. Je to celé

nepoukazují na pouhé koketování, čili trénink pro skutečný boj, ale na ženy, které jsou natolik hloupé, než aby braly lásku vážně, nebo jsou neřestné, že si užívají samotného „dobývání“ nebo si jen užívají rozdáváním bolesti – ale to se bavíme o abnormalitách, i když ty může pohánět pochybné vzdělání, špatná výchova či pokroucené manýry. Přestože se ženské světu změnily moderní podmínky, včetně vjemu, co je slušné, jejich přirozené instinkty zůstaly nedotčeny. Muž má pracovní život, kariéru, (a mužské kamarády), vše, co by mohlo (i tam, kde si troufá) přežít ztroskotání „lásky“. Dívka, i ta „ekonomicky nezávislá“, jak se dnes říká (ve skutečnosti to značí ekonomickou podřízenost mužským zaměstnavatelům namísto otci či rodině), začíná přemýšlet o „spodním šupletí (pozn. překladatele: idiom pro místo, kam si ženy schovávají věci pro manželství)“ a sní o domovu, zpravidla o obojím. Pokud se žena doopravdy zamiluje, vrak loni může skončit na útesu. Tak jako tak jsou ženy obecně méně romantické, zato praktičtější. Nesmíš být zmaten faktem, že jsou ve vyjadřování „sentimentálnější“ – volněji užívají „miláčku“ a podobné pojmy. Nepotřebují svou severku. Mohou si idealizovat normálního mladíka za hrdinu; ale

jedna pomluva. Ženy jsou lidé, a proto jsou schopny proradnosti. Ale mezi lidmi nejsou ve srovnání s muži obecně a přirozeně více proradné. Spíše naopak. S výjimkou, že ženy jsou schopny se zlomit, jsou-li požádány, aby „počkaly“ na muže, příliš dlouho, zatímco mládí (tak vzácné a nutné stát se matkou) rychle pomíjí. Ve skutečnosti by se je nemělo žádat, aby čekaly.

ve skutečnosti nepotřebují žádného lesku, aby se buď zamilovaly, nebo setrvaly. Pokud se v něčem pletou, pak v tom, že mohou „vychovat“ muže. Ničema jim otevře oči, a i když deziluze převýchovy selže, stále jej budou milovat. Samozřejmě jsou daleko realističtější ve věcech partnerského soužití. Nejsou-li pokřiveny módními manýry, nebudou mluvit „lascivně“; ne že by byly čistší než muži (nejsou), ale jednoduše jim to nepřijde zábavné. Znal jsem takové, které se přetvařovaly, ale stále je to jen přetvářka. Ženy to může fascinovat, zajímat, pohltnout (dokonce i až moc pohltnout): jedná-li se ale o naprosto vážný, seriózní a zjevný zájem, kde je pak ten vtíp?

Stále však musejí být opatrnější v partnerských vztazích, už jen pro všechny ty antikoncepce. Chyby je ničí fyzicky a sociálně (a manželsky). Jednají instinktivně, nezkaženě, monogamně. Muži nikoliv. ... Neumějí dobře předstírat. Muži to prostě od přírody neumějí. Monogamie (která byla dlouho zásadní pro naše „ideje“) je pro nás muže kusem „zjevné“ etiky dle víry, ne dle těla. Každý z nás by mohl během 30 přebujelých let plného mužství zplodit několik set dětí, a užívat si průběhu. Myslím, že Brigham Young byl zdravý a šťastný muž. Svět upadl, a mezi těly, myslími a dušemi není více souznění.

Nicméně, podstata padlého světa tkví v tom, že nejlepšího nelze dosáhnout jen čistým užíváním si či tím, čemu se říká „seberealizace“ (obvykle krásné pojmenování pro vlastní požívačnost, zcela nepodobná realizaci dalších já), ale odpíráním, utrpením. Věrnost v křesťanském manželství značí: velká mortifikace. Pro křesťana není žádného úniku. Manželství může pomoci posvětit a nasměrovat sexuální touhy ke správnému objektu; milost jim může pomoci bojovat; jen ten boj setrvává. I tak to může neuspokojí – i hlad zaženete pravidelným jídlem. Nabízí stejně tak těžkost vlastní ušlechtilosti, jako přináší klidu. Žádný muž, jakkoliv v mládí opravdově miloval svou snoubenku a nevěstu, byl jí věrný myslí i duší bez vědomého výkonu vůle, bez sebezapření. Říká se to málo lidem – to i těm, které vychoval „kostel“. Lidem, které kostel nevychoval, se to říkalo zjevně zřídka. Jakmile se vytratí onen lesk, či pominul onen lesk, myslí si, že udělali chybu a že ta pravá spřízněná duše teprve objeví. Přitom spřízněná je často jen další sexuálně přitažlivá osoba. Tedy někdo, koho by si mohli z prospěchu vzít, i kdyby –. Proto rozvod, byť přináší „i kdyby“. Samozřejmě mají pravdu: udělali chybu. Pouze velice moudrý člověk dokáže na konci života vyřknout rozumný soud, koho si měl ze všech možných objevů nakonec vzít! Skoro všechna manželství, i tak šťastná, jsou chybná: v tom smyslu, že téměř nepochybně (v dokonalém světě, případně s trochou snahy i v tom nedokonalém) by oba partneři mohli nalézt vhodnější partnery. Ale ta „pravá spřízněná duše“ je ve skutečnosti ta, kterou jste si vzali. Nemáš pak moc na výběr: většinu za vás rozhodne sám

život a okolnosti (existuje-li Bůh, jedná se o Jeho nástroje či Jeho zjevení). Je dokázanou pravdou, že skutečně šťastná manželství jsou více běžná tam, kde je „výběr“ mladých lidí více omezen autoritou rodiče či rodiny, dokud se bavíme o společenské etice čisté neromantické povinnosti a manželské věrnosti. Ale i v zemích, kde romantická tradice zatím ovlivňovala společenské uspořádání a kde volba partnera přísluší jen mladým, jen ta největší štěstěna spojí muže a ženu, kteří si jsou „souzeni“ a schopni opravdové a nádherné lásky. Ta myšlenka nás stále oslňuje, drží nás za krk: na toto téma bylo sepsáno spousta básní a příběhů, možná i více, než se vůbec událo takových pravých lásek ve skutečném životě (přesto největší příběhy nevyprávějí o šťastných manželstvích těchto velkých milenců, ale o jejich tragickém odloučení; jakoby i v padlém světě vše opravdu skvělé a nádherné bylo dosaženo „neúspěchem“ a utrpením). V takové velké neodvratné lásce, často lásce na první pohled, zachycujeme představu, předpokládám, manželství, jaká by byla v nezkaženém světě. V padlém světě máme za svého jediného průvodce obezřetnost, moudrost (v mládí tak vzácná, ve stáří přichází pozdě), čistotu, srdce a věrnost vůle. ...

Má vlastní minulost je tak výjimečná, tak špatná a nerozvážná v téměř každém bodě, že bych jen těžko mohl nabádat k obezřetnosti. Přesto těžké kauzy utvářejí špatný zákon; a ve výjimečných případech ani nejsou dobrým

vodítkem pro ostatní. Za to by stála nějaká autobiografie – hlavně při příležitosti, kterou žene věk a finance.

Když jsem se zamiloval do tvé matky, bylo mi asi 18 let. Samozřejmě se ukázalo – že vady charakteru a temperamentu mi často způsobily, že jsem klesl pod ideál, se kterým jsem začal. Tvá matka byla starší než já a nebyla katolička. Takové neštěstí pohledem opatrovníka.¹ A bylo to v jistém ohledu velice nešťastné a svým způsobem velmi špatné i pro mě samotného. Tyto věci pohlcují a nervově vyčerpávají. Byl jsem chytrý kluk uprostřed procesu práce (velice důležité) pro získání stipendia v Oxfordu. Kombinace napětí vedla téměř ke zhroucení. Zpackal jsem zkoušky, a ačkoliv (jak mi o mnoho let později řekl [Ř]editel [Š]koly) jsem měl mít dobré stipendium, dal jsem to s odřenýma ušima za £60 v Exeteru: tak akorát na to, abych to zvládl se školním odstupným ve stejné výši (za příspěví dražého starého opatrovníka). Samozřejmě opatrovník nemohl vidět onen kredit. Byl jsem chytrý, ale ne pracovitý či cílevědomý; hlavní příčinou mého neúspěchu byl fakt, ne že bych pracoval (alespoň ne typicky) nebo že bych byl zamilovaný, ale proto, že jsem studoval něco jiného: góštínu a co jsem nestudoval.² Měl-li bych romantickou výchovu, bral bych aférku kluka-s-holkou seriózně a těžil z ní inspiraci pro mé úsilí. Byl jsem spíše fyzický zbabělec, přešel jsem od opovrhovaného králíka druhého domácího týmu do školních barev ve dvou ročních obdobích. Ze všeho něco. Nicméně vyvstaly problémy: a já musel volit mezi

neuposlechnutím a zarmoucením (či klamáním) opatrovníka, který byl pro mne otcem, daleko více než skuteční otcové bývají, jen bez jakékoliv povinnosti, a „upuštěním“ od milostného vztahu, než mi bylo 21. Nelituji svého rozhodnutí, ačkoliv to bylo těžké pro mou milovanou. Ale to nebylo mé pochybení. Byla naprosto svobodná a nijak se mi nezaslíbila, a já bych si nemohl nijak zoufat (s výjimkou nereálného romantického kodexu), kdyby se vdala za někoho jiného.

Skoro celé tři roky jsem ji neviděl či své milované nenapsal. Bylo to nesmírně těžké, bolestivé a hořké, zvláště zpočátku. Důsledky nebyly právě dobré: upadl jsem zpět do nerozvážnosti a promarnil jsem dobré nabídky prvního roku na koleji. Ale nemyslím si, že by cokoliv jiného ospravedlnilo manželství na základě klučíčí známosti; a zřejmě ani nic jiného by tak neutužilo vůli tolik k upevnění této romance (jakkoliv skutečná to je pravá láska) na trvanlivosti. Večer na mé 21. narozeniny jsem znovu napsal tvé matce – 3. ledna 1913. 8. jsem se k ní vrátil a zasnoubil se a informoval jsem udivenou rodinu. Zabral jsem a udělal práci (příliš pozdě, abych zabránil Hon. Mods.³ od katastrofy) – a dalšího roku vypukla válka, když jsem měl stále ještě jeden rok na vysoké před sebou. V těch časech se chlapi buď přidali, nebo jimi bylo veřejně opovrhováno. Byla to špinavá trhlina, do níž jsem se dostal, zvláště coby mladík s bujnou představivostí a malou fyzickou kuráží. Žádný titul: žádné peníze: snoubenka.

Snášel jsem pomluvy a poznámky od příbuzných, zůstával jsem a roku 1915 zvládl závěrečné zkoušky. Uvrtán do armády: červenec 1915. Shledal jsem situaci nesnesitelnou a oženil se 22. března 1916. Květen mě zastihl, když jsem přeploval Kanál (stále mám báseň, kterou jsem při té příležitosti napsal!)⁴ pro krveprolití na Sommě.

Mysli na tvou matku! Ač teď ani na okamžik necítím, že by dělala více, než se po ní chtělo – ale ani to nesnižovalo její kredit. Byl jsem mladý hejsek s průměrným vzděláním, schopný psát verše, s tenčí zásobou liber (ročně £20 – 40),⁵ a bez vyhlídek, Druhý poručík na u 7/6 pěchoty, kde byly šance na přežití minimální (jako podřízený). Vzala si mě roku 1916 a John se narodil v roce 1917 (zplozen a odnošen během hladového roku 1917 a během obří operace ponorek) někdy okolo bitvy u Cambrai, kde se konec války zdál tak vzdálený, jako je tomu nyní. Vyprodal jsem poslední z mých několika jihoafrických akcií, „mého dědictví“, a zaplatil sanatorium.

Z temnoty mého života, tak frustrovaného, jsem před vás postavil jedinou věc na světě, kterou máte milovat: Nejsvětější svátost. ... Tam najdete romantiku, slávu, čest, věrnost a správný směr vaší pozemské lásky, a ještě více: Smrt: božský paradox, kdy končí život a vyžaduje si

odevzdání všeho, a přesto chuť (či předtuchu), která sama může opratřovat to, co hledáte ve vašich pozemských vztazích (láska, věrnost, radost), nebo převeze komplexnost reality, nesmrtelné vytrvalosti, po níž každé mužské srdce touží.

Poznámky:

1. Tolkienův opatrovník. Otec Francis Morgan nesouhlasil s tajnou mileneckou aférou s Edith Bratt.
2. Tolkien byl během studií nadšen, když objevil gótštinu.
3. Klasické Honour Moderations (veřejné zkoušky), ve kterých byl Tolkien oceněn Druhým stupněm.
4. Přesné datum Tolkienova přeplutí Kanálu s jeho batalionem se píše k 6. červnu 1916. Báseň, na niž odkazuje, datována „Étaples, Pas de Calais, červen 1916“ je nadepsaná „Osamělý ostrov“, s podtitulem „Pro Anglii“, ačkoli se dotýká mytologie Silmarillionu. Báseň byla publikována v Leeds University Vene 1914-1924 (Leeds, vydavatelství Swan Press, 1928), str. 57.
5. Tolkien zdědil malý příjem od rodičů, pocházející z akcií v Jihoafrických dolech.